

IV. PORODNOST

V průběhu roku 2009 se v České republice živě narodilo 118 348 dětí, o 1,2 tis. méně než v roce předcházejícím. Zastavil se tak vzestup počtů živě narozených dětí, který započal roku 2002. Úroveň úhrnné plodnosti v roce 2009 stagnovala, resp. se meziročně jen velmi mírně snížila na úroveň 1,49 živě narozených dětí na jednu ženu. Děti se rodily v průměru ženě ve věku 29,4 let.

Tab. IV.1 Narození, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Narození celkem	90 978	93 957	102 498	106 130	114 947	119 842	118 667
Mrtvě narození	263	272	287	299	315	272	319
Živě narození	90 715	93 685	102 211	105 831	114 632	119 570	118 348
v tom: chlapci	46 616	48 131	52 453	54 612	58 475	61 326	60 368
dívky	44 099	45 554	49 758	51 219	56 157	58 244	57 980
Porody celkem	89 425	92 335	100 546	103 985	112 605	117 429	116 261
z toho: dvojčat	1 525	1 591	1 926	2 115	2 298	2 381	2 378
trojčat	11	14	13	15	22	16	14
čtyřčat	2	1	0	0	0	0	0
Podíl vícečetných porodů (%)	1,7	1,7	1,9	2,0	2,1	2,0	2,1
Rodinný stav matky živě narozených							
svobodná	16 359	20 753	25 753	28 292	32 026	35 541	38 060
vdaná	69 439	66 972	69 802	70 572	75 095	76 113	72 394
rozvedená	4 653	5 668	6 354	6 674	7 208	7 617	7 610
ovdovělá	264	292	302	293	303	299	284

Většina dětí se stále ještě rodí do manželství, avšak jejich zastoupení se rok od roku snižuje, v roce 2009 dosáhlo 61,2 procent (v roce 2001 až 76,5 procent). Vdaným ženám se živě narodilo celkem 72 394 dětí. Mimomanželskou plodnost zajišťují zejména ženy svobodné (v roce 2009 již téměř z 83 procent), které se tak stále více podílí i na celkovém počtu živě narozených dětí. Právě svobodné matky byly jedinou kategorií rodinného stavu, u které nebyl v roce 2009 přerušen trend meziročního růstu porodnosti.

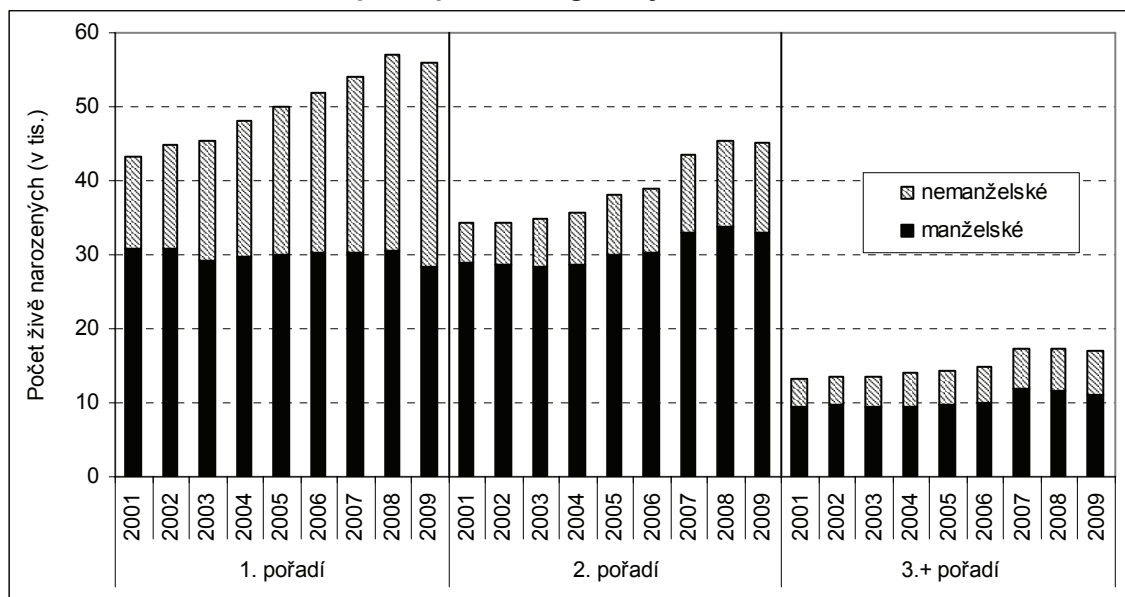
Tab. IV.2 Živě narození podle legitimacy a pořadí, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Živě narození celkem	90 715	93 685	102 211	105 831	114 632	119 570	118 348
1. pořadí	43 336	45 363	49 930	51 823	54 050	56 941	56 039
2. pořadí	34 216	34 823	37 993	39 038	43 400	45 291	45 206
3.+ pořadí	13 163	13 499	14 288	14 970	17 182	17 338	17 103
Živě narození v manželství	69 439	66 972	69 802	70 572	75 095	76 113	72 394
1. pořadí	30 873	29 282	29 962	30 287	30 333	30 638	28 273
2. pořadí	29 026	28 262	30 079	30 237	32 999	33 883	33 031
3.+ pořadí	9 540	9 428	9 761	10 048	11 763	11 592	11 090
Živě narození mimo manželství	21 276	26 713	32 409	35 259	39 537	43 457	45 954
1. pořadí	12 463	16 081	19 968	21 536	23 717	26 303	27 766
2. pořadí	5 190	6 561	7 914	8 801	10 401	11 408	12 175
3.+ pořadí	3 623	4 071	4 527	4 922	5 419	5 746	6 013

Pokles počtu živě narozených zaznamenala v roce 2009 všechna sledovaná pořadí, když nejvíce se snížil počet dětí prvorozených (o 2 procenta na 56,0 tis.), nejméně naopak dětí druhého pořadí, kde lze hovořit o stagnaci (pokles o 85 na 45,2 tis.). Růst počtu živě narozených dětí byl přítom od roku 2001 až do roku 2008 nepřetržitý ve všech pořadích.

Zcela odlišně se však v roce 2009 vyvíjela podle pořadí porodnost manželská a mimomanželská. Živě narozených mimo manželství bylo zaznamenáno ve všech uvažovaných pořadích (první, druhé, třetí či vyšší) meziročně opět více: počet druhorozených dětí nevdaných žen se zvýšil o 7 procent na 12,2 tis., prvorozených o 6 procent na 27,8 tis. Děti narozených v manželství však v každém z těchto pořadí v roce 2009 ubylo, nejvíce u prvního (o 8 procent na 28,3 tis.). Počínaje rokem 2007 se do manželství rodí více dětí druhorozených než prvorozených.

Obr. IV.1 Živě narozené děti podle pořadí a legitimacy, 2001-2009

V současné době jsou děti prvního pořadí již téměř rovnoměrně rozloženy mezi manželské a nemanželské: 49,5 procent dětí prvního pořadí se v roce 2009 narodilo nevdaným ženám. Stále více se tak uvolňuje vazba mezi sňatkem ženy a narozením jejího prvního dítěte. Navíc, v posledních letech významně (nejrychleji ze všech pořadí) roste i podíl nemanželsky narozených dětí u druhorozených – v roce 2009 jich bylo 25,2 procent – a stejný trend vykazuje tento ukazatel i u vyšších pořadí (35,2 procent). Celkem se v roce 2009 v ČR živě narodilo mimo manželství 38,8 procent dětí, v absolutním počtu 45 954.

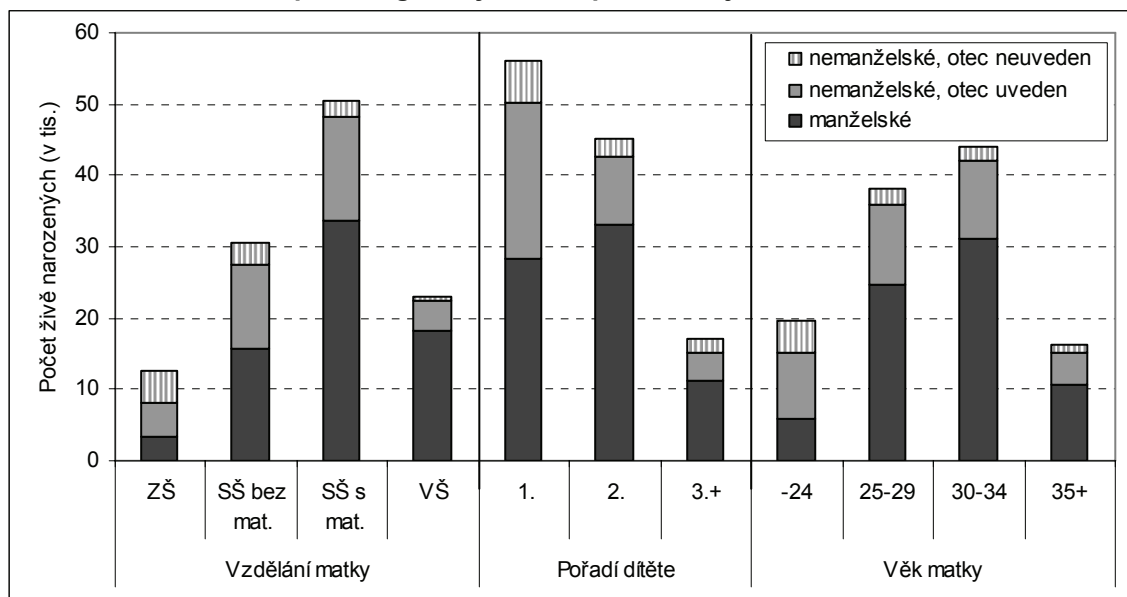
Rozšiřování nemanželských porodů probíhá napříč vzdělanostním a věkovým spektrem žen. Vysoká nemanželská porodnost je přitom tradičně zaznamenávána u žen nejmladších (92,4 procent dětí mimo manželství u žen mladších 20 let) a dále u žen s pouze základním nejvyšším dosaženým vzděláním (73,9 procent). I když, tempo růstu podílu nemanželských dětí je zde nejnižší.

Tab. IV.3 Podíl živě narozených mimo manželství (%), 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Celkem	23,5	28,5	31,7	33,3	34,5	36,3	38,8
Podle pořadí: 1. pořadí	28,8	35,4	40,0	41,6	43,9	46,2	49,5
2. pořadí	15,2	18,8	20,8	22,5	24,0	25,2	26,9
3.+ pořadí	27,5	30,2	31,7	32,9	31,5	33,1	35,2
Podle vzdělání ženy: ZŠ	58,7	64,5	67,6	69,0	68,7	71,1	73,9
SŠ bez maturity	25,2	32,7	37,2	39,7	41,2	44,9	48,1
SŠ s maturitou	14,9	19,7	23,8	25,7	28,0	30,0	33,0
VŠ	8,9	10,8	13,7	15,3	16,3	18,3	20,4
Podle věku ženy: -19 let	71,6	81,8	86,7	87,7	88,2	89,3	92,4
20-29 let	21,4	27,3	32,3	34,9	37,5	40,5	43,8
30-39 let	21,0	23,8	25,4	26,7	27,1	28,7	30,8
40+ let	27,2	35,2	36,5	36,0	40,2	38,4	41,3

Až do roku 2006 byla statistika týkající se otců dětí omezena na děti narozené v manželství. Teprve počínaje rokem 2007 sleduje ČSÚ údaje o otci u všech dětí, tedy i u potomků žen svobodných, rozvedených a ovdovělých, pokud jsou uvedeny. Ukazuje se, že i přes narůstající počet nemanželských dětí má valná většina z nich uvedeny oba rodiče, že tedy nejde striktně/nutně o děti, které čeká výchova pouze ze strany matky. Přijmeme-li předpoklad, že pokud jsou uvedeny charakteristiky otce dítěte, je otec připraven se na výchově dítěte podílet, pak podíl dětí samoživitelek se pohybuje kolem jedné desetině (2009: 10 176 dětí, 8,6 procent; 2008: 10,0 procent; 2007: 9,7 procent). Toto rozložení se však diferencuje podle charakteristik jako věk či vzdělání matky. Podíl živě narozených, kdy otec dítěte není znám, je nejvyšší u žen se základním vzděláním (35 procent), mladších 25 let (23 procent) a ve třetím či dalším pořadí porodu (11 procent).

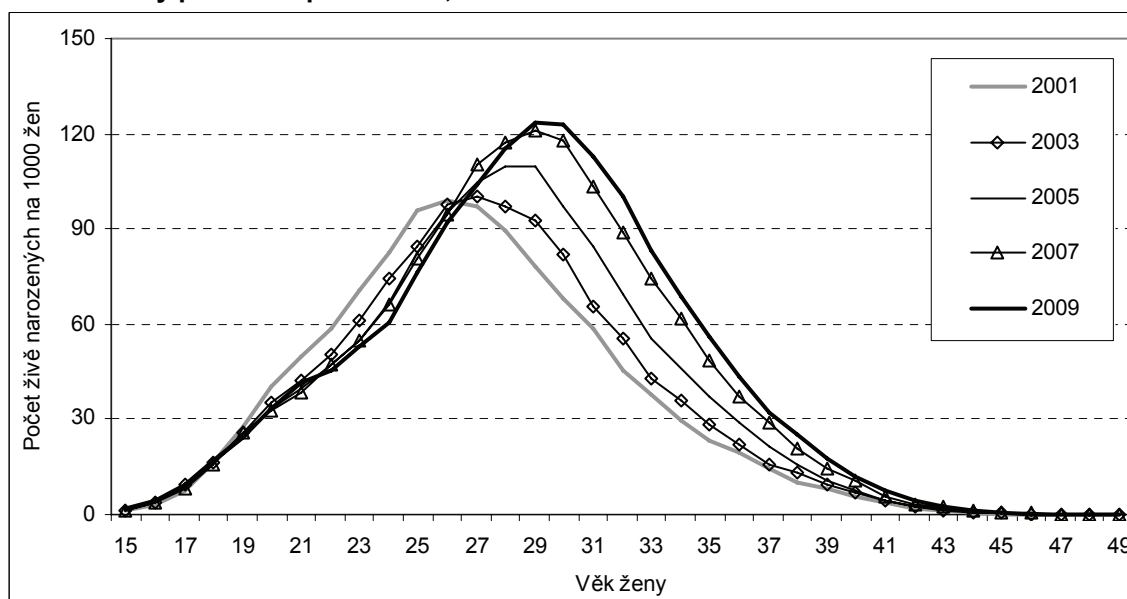
Obr. IV.2 Živě narození podle legitimacy a dostupnosti údajů o otci, 2009

V 90. letech 20. století proběhly nejmarkantnější změny ve věkově specifických mírách plodnosti, přičemž nejrazantněji poklesla plodnost žen mladších věkových skupin. Nejvyšší zaznamenaná věkově specifická míra plodnosti (v rámci kalendářního roku) se prudce snížila z úrovně 180 živě narozených dětí na 1 000 žen a zároveň se posunula z věku 21 let do vyššího. V letech 2001 a 2002 byla plodnost žen nejvyšší u 26letých, když na 1 000 žen tohoto věku připadlo 99 živě narozených dětí. Postupem let se míry plodnosti opět zvyšovaly (docházelo k rekuperaci plodnosti, a to zvláště u žen-třicátnic) a v roce 2008 se jejich maximální hodnota dostala až na úroveň 125 promile pro ženy ve věku 30 let. Roku 2009 se poprvé od počátku století nejvyšší zaznamenaná věkově specifická míra plodnosti nezvýšila a shodně ve věku 29 a 30 let připadlo na 1 000 žen 123 živě narozených dětí.

Nejvyšší míru plodnosti měla v roce 2009 generace žen 1979, slavící v průběhu roku své 30. narozeniny. V průměru 124 z 1 000 žen tohoto ročníku porodilo dítě, přičemž v polovině šlo o jejich první děti. Plodnost prvního pořadí byla nejvyšší u žen narozených v roce 1980, plodnost druhého pořadí u generace 1978 a u vyšších pořadí u žen ročníku 1974.

Obr. IV.3 Míry plodnosti podle věku, 2001-2009

Z hlediska vývoje věkově specifických měr plodnosti došlo mezi roky 2008 a 2009 k nepatrným změnám, jejichž výsledným efektem byl jen velmi mírný pokles úhrnné plodnosti – o pět tisícín na 1,492 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku (z 1,497 v roce 2008). Úhrnná plodnost výrazně rostla od roku 2004, nejvýznamnější nárůst byl zaznamenán mezi lety 2006 a 2007 (o 11 setin). Podstatný byl i

posun v období 2007-2008 (o 6 setin na 1,50). Nyní, po devíti letech (úhrnná plodnost roste již od roku 2000), se růst plodnosti zastavil.

Zřejmě jako reakce na probíhající ekonomickou krizi se nejvíce snížila plodnost třetího a vyšších pořadí (pokles o pět tisícín). U prvního a druhého pořadí byla meziroční změna menší (o 2 tisíciny). Úhrnná plodnost podle pořadí tak v zásadě zůstala na úrovni roku 2008, tedy pro první pořadí na 0,73, pro druhé na 0,55 a pro třetí a vyšší na 0,21 dítěte na jednu ženu. Podle ukazatele čisté míry reprodukce, který vyjadřuje počet živě narozených dívek na jednu ženu, které by se při současné úrovni plodnosti a úmrtnosti dožily věku svých matek při porodu, se naše populace v dlouhodobém pohledu reprodukuje z necelých tří čtvrtin. V roce 2009 dosáhla čistá míra reprodukce hodnoty 0,73.

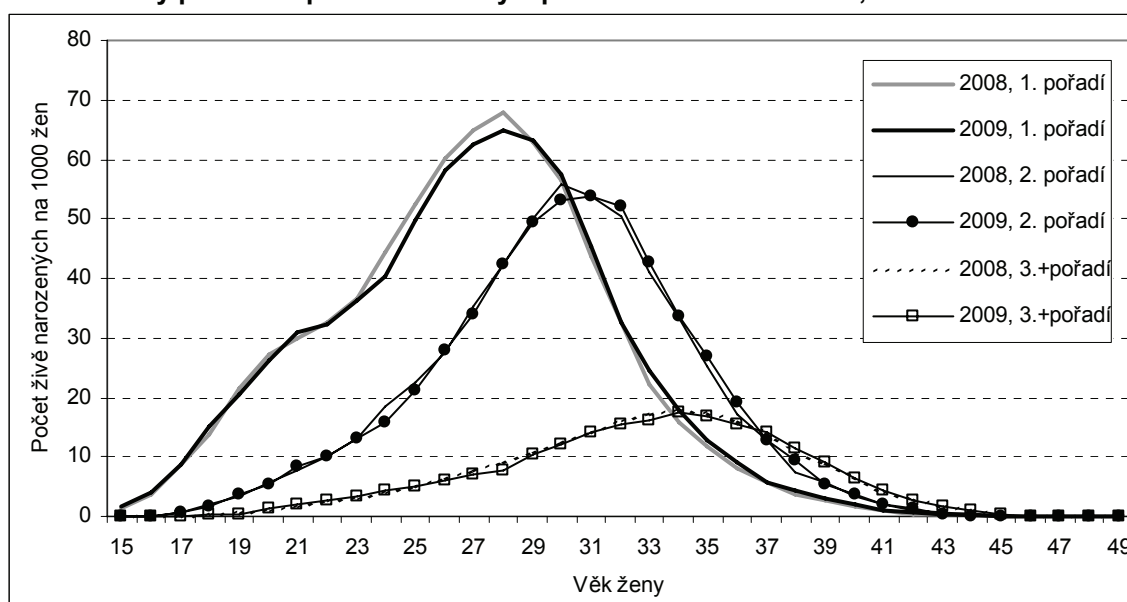
Tab. IV.4 Ukazatele plodnosti, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Úhrnná plodnost	1,15	1,18	1,28	1,33	1,44	1,50	1,49
1. pořadí	0,54	0,57	0,63	0,66	0,69	0,73	0,73
2. pořadí	0,43	0,43	0,46	0,48	0,53	0,55	0,55
3.+ pořadí	0,18	0,18	0,19	0,19	0,22	0,21	0,21
Čistá míra reprodukce	0,55	0,57	0,62	0,64	0,70	0,72	0,73
Průměrný věk matek při narození dítěte	27,5	28,1	28,6	28,9	29,1	29,3	29,4
1. pořadí	25,3	25,9	26,6	26,9	27,1	27,3	27,4
2. pořadí	28,4	29,0	29,6	29,9	30,1	30,5	30,6
3.+ pořadí	32,0	32,4	32,8	33,0	33,1	33,3	33,3

I přes stagnující úroveň plodnosti došlo v roce 2009 k dalšímu nárůstu průměrného věku matek při porodu, i když k méně výraznému (o jednu desetinu roku) než v předcházejících letech. Živě narozené děti prvního pořadí porodily ženy v průměru 27,4leté, bez ohledu na pořadí byly rodičky v průměru přesně o dva roky starší – 29,4leté. Shodně se zvýšil také průměrný věk žen při porodu druhého dítěte (na 30,6 let), věk žen mající dítě třetího či vyššího pořadí zůstal ve srovnání s předcházejícím rokem nezměněn na úrovni 33,3 let. Od roku 2001 se průměrný věk matek posunul již zhruba o dva roky u prvních dvou pořadí, méně (o 1,3 let) u dětí vyšších pořadí. Mezi druhorodičkami převažují ženy, které mají starší dítě ve věku 2 či 3 roky, jejich dominance výrazně vzrostla zejména v posledních dvou letech (35 procent těchto druhorodiček v roce 2001, 39 procent v roce 2007 a již 45 procent v roce 2009).

O stagnaci věkově specifických měř plodnosti mezi lety 2008 a 2009 lze hovořit téměř ve všech věkových skupinách i podle pořadí. Výrazněji se diferencovala pouze plodnost žen ve věku 24-28 let u prvních porodů. V tomto věku je stále ještě pro mnoho žen možné odkládání plodnosti do vyššího věku, zejména při nepříznivé ekonomické a finanční situaci.

Obr. IV.4 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí narozeného dítěte, 2008 a 2009

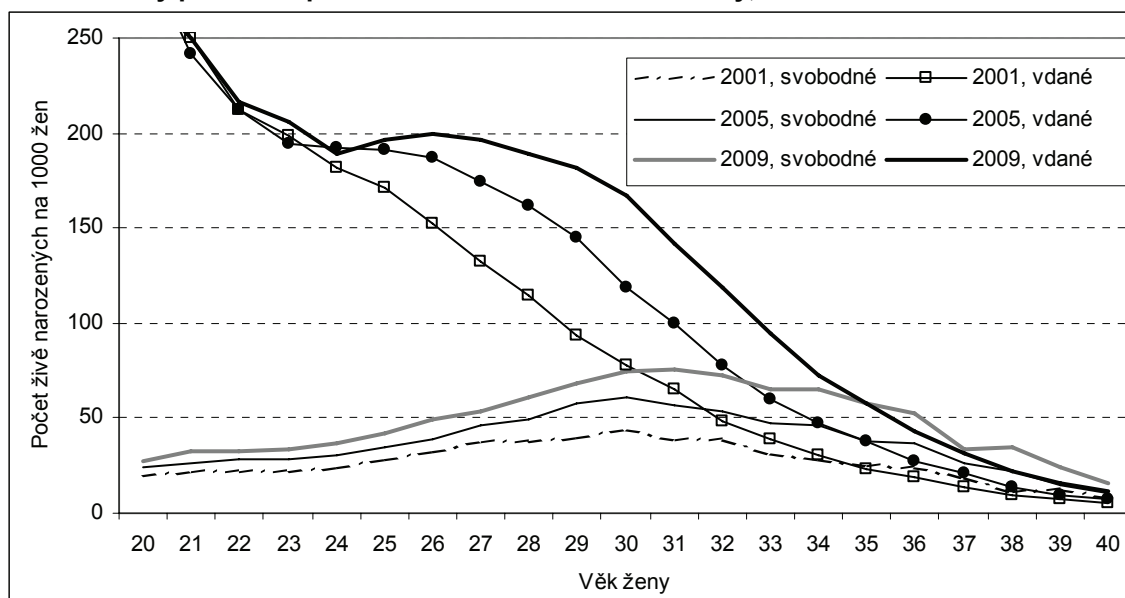

Tab. IV.5 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte (na 1 000 žen), 2001-2009

Věk	1. pořadí			2. pořadí			3.+ pořadí		
	2001	2005	2009	2001	2005	2009	2001	2005	2009
18	14,4	14,2	15,2	1,6	1,8	1,7	0,1	0,2	0,2
19	24,1	20,2	20,6	3,3	3,3	3,7	0,5	0,4	0,4
20	33,3	27,2	26,3	5,8	4,9	5,5	0,9	1,3	1,4
21	38,5	30,8	31,0	9,7	7,5	8,4	1,7	1,5	2,1
22	42,1	34,6	32,3	14,0	10,0	10,2	2,3	2,5	2,8
23	46,0	37,5	36,1	21,5	13,9	13,2	3,1	3,1	3,3
24	50,2	43,2	40,3	28,6	19,7	16,0	4,1	3,9	4,3
25	52,6	51,5	49,9	36,7	25,8	21,1	6,3	5,0	5,1
26	49,5	58,3	58,1	41,4	31,0	27,9	8,2	6,1	5,9
27	43,6	59,0	62,7	43,6	38,4	34,1	10,1	7,5	7,0
28	34,7	57,2	64,9	43,1	44,1	42,3	11,6	8,3	7,8
29	26,6	50,6	63,4	38,9	47,7	49,6	12,6	11,4	10,3
30	19,7	39,2	57,6	34,6	45,1	53,2	13,9	12,5	12,1
31	14,4	29,2	45,2	29,0	41,7	53,6	15,0	13,4	14,0
32	9,6	19,8	32,7	21,9	35,1	52,1	13,8	14,3	15,4
33	6,5	13,1	24,5	17,1	27,5	42,7	14,0	14,9	16,0
34	5,3	10,2	17,8	11,8	20,6	33,7	12,3	15,1	17,4
35	3,6	7,3	12,8	8,9	15,5	26,8	10,7	14,4	16,7
36	2,9	5,2	9,1	6,7	11,3	19,1	9,7	12,3	15,6
37	2,0	3,5	5,6	4,5	7,6	12,6	8,2	10,3	14,0
38	1,5	2,3	4,3	2,3	4,8	9,3	6,1	8,4	11,5
39	0,9	1,5	3,0	2,0	2,8	5,5	5,5	6,3	8,9
40	0,8	1,1	1,9	1,4	1,7	3,8	3,5	4,7	6,5
41	0,4	0,5	1,1	0,8	1,1	1,9	2,5	3,1	4,5
42	0,3	0,4	0,8	0,4	0,5	1,2	1,3	1,9	2,6
43	0,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,5	0,8	1,2	1,7
44	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	0,6	0,9

Plodnost žen starších 25 let věku roste u obou nejvýznamnějších kategorií žen podle rodinného stavu – u svobodných i u vdaných. Obě kategorie si uchovávají svůj vlastní charakter věkového rozložení, kdy manželská plodnost je nejvyšší u nejmladších žen a s rostoucím věkem klesá, zatímco plodnost svobodných se nejprve s věkem zvyšuje a teprve zhruba po 30. roku věku se opět snižuje. V intervalu 30-35 let však velmi pozvolně. Po 35. roku věku již převyšuje plodnost žen svobodných plodnost žen žijících v manželství.

Obr. IV.6 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy, 2001-2009

Tab. IV.7 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy (na 1 000 žen), 2001-2009

Věk	Plodnost celkem			Plodnost svobodných žen			Plodnost vdанých žen		
	2001	2005	2009	2001	2005	2009	2001	2005	2009
18	16,1	16,1	17,2	12,1	14,5	16,3	473,9	382,8	362,5
19	27,9	23,9	24,7	17,5	19,2	21,7	373,3	344,0	348,5
20	40,1	33,4	33,2	19,9	24,4	27,3	307,8	295,6	276,0
21	49,9	39,8	41,5	21,9	26,0	32,1	250,2	242,0	250,4
22	58,4	47,1	45,2	22,4	28,1	32,2	212,2	212,1	216,0
23	70,6	54,5	52,6	22,4	28,7	34,1	198,0	194,1	205,7
24	82,8	66,8	60,5	24,5	30,1	36,5	181,4	192,4	189,0
25	95,7	82,4	76,0	28,0	34,5	42,1	171,4	190,9	196,4
26	99,1	95,4	91,9	32,5	38,6	49,0	152,1	186,5	200,0
27	97,3	104,9	103,7	37,9	45,8	53,1	132,6	173,9	196,6
28	89,4	109,6	115,1	38,1	49,5	61,1	114,5	161,7	188,6
29	78,1	109,7	123,3	40,2	58,3	68,3	93,7	145,0	182,2
30	68,2	96,8	122,9	44,1	60,6	75,0	77,4	118,2	166,9
31	58,4	84,3	112,8	38,5	56,5	75,2	65,5	99,7	141,3
32	45,3	69,3	100,2	39,1	53,2	72,7	48,1	77,4	118,4
33	37,6	55,5	83,2	31,3	47,4	65,6	39,2	59,8	94,3
34	29,4	45,9	68,9	28,4	45,8	64,7	30,4	47,3	72,6
35	23,3	37,2	56,3	24,8	38,3	58,3	23,3	37,3	57,7
36	19,3	28,8	43,7	24,0	37,2	52,9	18,9	27,6	42,6
37	14,6	21,4	32,2	19,1	26,6	33,2	13,9	20,7	31,3
38	9,9	15,5	25,0	11,1	21,5	34,8	9,3	13,9	22,5
39	8,5	10,6	17,5	12,6	14,2	23,8	7,8	9,3	15,7
40	5,7	7,5	12,2	8,4	11,0	15,6	5,4	6,8	11,0

V souladu s vývojem věkově specifických měr stoupá od počátku 90. let 20. století, zvláště intenzivně pak v posledních letech, podíl žen starších 30 let věku na celkové plodnosti. Jestliže v roce 1991 byl na úrovni 14 procent, na počátku tohoto století činil 29 procent a v roce 2009 již 46 procent. Zaměříme-li se pouze na plodnost prvního pořadí, té odpovídají hodnoty 5, 13 a 30 procent. Odkládání mateřství do vyššího věku je zřejmé i z generačních měr plodnosti: ve věku 30 let měla v průměru jedna žena z generace 1979 jen 0,96 dítěte, zatímco v generaci žen 1975 ve stejném věku již 1,14 dítěte a u žen narozených v roce 1970 až 1,46 dítěte. Avšak rozdíl, resp. pokles, mezi generacemi v kumulované úrovni plodnosti v roce, kdy dosáhly 35 let věku, již tak výrazný není.

Tab. IV.6 Generační kumulované míry plodnosti

Věk dosažený	1965	1970	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1984
25	1,26	1,06	0,90	0,73	0,56	0,44	0,39	0,34	0,33
30	1,70	1,46	1,34	1,21	1,08	0,98			
35	1,87	1,71	1,65	1,60					
40	1,94								

V roce 2009 pokračoval trend zvyšujícího se absolutního i relativního počtu živě narozených dětí cizích státních občanů, od roku 2002 nepřetržitý. V roce 2009 se u nás cizincům živě narodilo 3 104 dětí, čímž představovaly 2,6 procent všech živě narozených. Dlouhodobě jde nejčastěji o děti s vietnamským státním občanstvím (947 živě narozených v roce 2009), s občanstvím Ukrajiny (775) či Slovenska (434), nezanedbatelný je i počet dětí se státním občanstvím Ruska (170). V posledních letech podstatně narostl počet živě narozených dětí se státním občanstvím Mongolsko (128 v roce 2009), které byly v letech 2007-2009 již skupinou pátou nejčetnější (vyjma občanství ČR).

Tab. IV.8 Živě narození podle státního občanství, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Živě narození s cizím státním občanstvím	888	1 276	1 518	1 725	2 094	2 666	3 104
- podíl na úhrnu (%)	1,0	1,4	1,5	1,6	1,8	2,2	2,6
v tom státní občanství: Vietnam	322	475	517	608	767	913	947
Ukrajina	151	228	288	315	431	604	775
Slovensko	50	97	192	241	249	304	434
Rusko	55	89	104	105	108	134	170
Mongolsko	5	16	23	30	74	90	128

Pozn.: Cizí státní občanství ČSÚ udává pouze u dětí, jejichž ani jeden z rodičů nemá české státní občanství.